

Коментар до Кодексу суддівської етики

затвердженого V з'їздом суддів України 24 жовтня 2002 року (зі змінами)

у редакції рішення XX чергового з'їзду суддів України
від 18 вересня 2024 року

ЗМІСТ

Кодекс суддівської етики..... 14

Розділ I.

Загальні положення..... 25

Стаття 1..... 25

Стаття 2..... 38

Стаття 3..... 48

Стаття 4..... 67

**Нумерація сторінок зазначена для друкованого видання за посиланням
<https://rsu.gov.ua/uploads/article/komentar2603061320pbkce-af35f4321b.pdf>**

РОЗДІЛ І. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1

Суддя як носій судової влади повинен бути прикладом неухильного дотримання принципу верховенства права і вимог закону, присяги судді.

Суддя має усвідомлювати постійну увагу суспільства та демонструвати високі стандарти поведінки з метою зміцнення довіри до судової влади та утвердження авторитету правосуддя.

У ситуаціях, коли незалежність та авторитет судової влади під загрозою, судді мають право виступати на їх захист як на національному, так і на міжнародному рівнях

Верховенство права - закріплено у частині першій статті 8 Конституції України. Принцип верховенства права тісно взаємопов'язаний з одним із ключових принципів правосуддя – незалежності судді, що є передумовою забезпечення принципу верховенства права та у сукупності забезпечують основи правової держави.

Верховенство права — фундаментальна конституційна цінність. Закріплення: Конституція України, практика Конституційного Суду, міжнародні стандарти, європейська правова традиція.

1	законність		4	доступ до правосуддя	
2	юридична визначеність		5	права людини	
3	заборона свавілля		6	рівність перед законом	

Суддя — це не лише правозастосувач, а інституційний гарант верховенства права

• дотримання верховенства права

• неухильне виконання закону

• вірність присязі судді

• демонстрація високих стандартів поведінки

• захист незалежності судової влади

Присяга судді - це урочисте взяття суддею на себе зобов'язань щодо дотримання ним засад об'єктивності, безсторонності, неупередженості, незалежності, справедливості та кваліфікованого здійснення правосуддя від імені України, керуючись принципом верховенства права, підкоряючись лише закону, чесно і сумлінно здійснювати повноваження та виконувати обов'язки судді; дотримуватися етичних принципів і правил поведінки судді, не вчиняти дій, що порочать звання судді або підривають авторитет правосуддя.

2. Суддя під час судових засідань, до та після них, при спілкуванні з правниками поза судовим засіданням (наприклад, під час конференцій чи навчальних заходів) не має допускати проявів дискримінації.

Судді заборонено обговорювати судову справу з одним із юристів (представником сторони) за відсутності іншої сторони.

Під високими стандартами поведінки слід також розуміти демонстрацію таких ключових аспектів як:

- незалежність – прийняття рішень виключно на основі закону, без будь-якого впливу;
- уникнення конфлікту інтересів та будь якого прояву упередженості;
- професіоналізм і компетентність – бути високо кваліфікованим та постійно підвищувати свої знання та навички;
- чесність – вміння говорити правду, бути щирим у своїх висловлюваннях, не приховуючи факти та не спотворюючи їх;
- прозорість та відкритість – забезпечувати прозорість судових процедур та рішень.

Що стосується утвердження авторитету правосуддя, то суддя повинен усвідомлювати такі елементи, як:

- 1) авторитет судової влади як незалежної гілки влади. Поведінка суддів сприяє зміцненню судової незалежності, що є фундаментом правової держави;
- 2) глобальна репутація.

Від дій суддів залежить імідж судової влади країни не лише в її межах, але й на міжнародній арені, особливо в контексті міжнародного правосуддя.

3. Частина третя коментованої статті передбачає право суддів виступати на захист незалежності та авторитету судової гілки влади як на національному, так і на міжнародному рівнях.

З метою захисту незалежності та авторитету судової влади, судді мають право:

- публічно висловлюватися щодо порушення принципу незалежності. Це може бути критика законодавчих ініціатив, які загрожують судовій незалежності, або реакція на спроби втручання в діяльність судової системи;
- звертатися до органів суддівського самоврядування або до медіа. Це дозволяє оперативно привернути увагу до проблем;
- звертатися до міжнародних організацій: ЄСПЛ (суддя може захищати свої права, гарантовані міжнародними конвенціями), міжнародні суддівські асоціації (наприклад, звернення до Міжнародної асоціації суддів для отримання підтримки та поширення інформації про загрози;
- виступати на міжнародних форумах, щоб звернути увагу на проблеми незалежності судової влади.

Суддя, реалізуючи свої основоположні права як громадянин, не повинен висловлюватись або вчиняти інші дії, які можуть сприйматись як дії, які загрожують незалежності та авторитету судової гілки влади.

Заяви допустимі, якщо вони не виходять за рамки простої критики з суто професійної точки зору, якщо вони є частиною дебатів щодо питань, які становлять значний суспільний інтерес, і якщо вони спираються на обґрунтовані твердження.

Слід пам'ятати, що за обставин, коли громадськість не завжди може чітко розрізнити суддю, який діє як приватна особа, і суддю, який здійснює повноваження

Стаття 2

Суддя має уникати конфлікту інтересів, проявляти стійкість до будь-якого тиску або втручання у діяльність, пов'язану зі здійсненням правосуддя, та бути незалежним у процесі прийняття рішень.

Суддя не може використовувати своє посадове становище в особистих інтересах чи в інтересах третіх осіб.

Базові правові та етичні орієнтири діяльності судді:

1. уникнення конфлікту інтересів
2. стійкість до будь-яких форм тиску
3. незалежність у процесі прийняття рішень

УНИКНЕННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ

На суддів поширюється дія загального Закону України «Про запобігання корупції», правила врегулювання конфлікту інтересів у їх діяльності визначаються спеціальним Законом України «Про судоустрій і статус суддів».

КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ

РЕАЛЬНИЙ КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ

Наявність суперечності між приватним інтересом судді та його службовими повноваженнями, яка вже впливає на об'єктивність чи неупередженість прийняття рішення або на вчинення чи невчинення ним інших дій.

Під час здійснення правосуддя – це випадки, коли суддя прямо чи опосередковано заінтересований у результаті розгляду конкретної справи. Саме такі ситуації підлягають врегулюванню виключно у процесуальній формі – через інститут відводу або самовідводу.

ПОТЕНЦІЙНИЙ КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ

Наявність приватного інтересу, який за певних умов може вплинути на об'єктивність чи неупередженість судді, але такий вплив ще не проявився у конкретному рішенні чи дії. Потенційний конфлікт інтересів потребує своєчасного виявлення та реагування, оскільки його ігнорування може призвести до трансформації у реальний конфлікт із відповідними правовими наслідками. У позапроцесуальній сфері потенційний конфлікт також підлягає повідомленню та врегулюванню.

«ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ»

Такий, який врегульовується у визначеному процесуальним законом порядку.

Прикладами процесуального конфлікту інтересів є упередженість внаслідок попередньої участі судді у розгляді справи, наявність сімейних або родинних зв'язків із учасниками судового провадження або їх представниками, особистих стосунків судді зі сторонами спору, фінансової або іншої заінтересованості судді у результатах вирішення справи, порушення правила «ніхто не може бути суддею у власній справі», адже ініціаторами перегляду справи, сторонами або учасниками судового провадження є судді цього ж суду або сам суд, в якому розглядається справа, персональної поведінки судді під час провадження у справі та / або його висловлювань (позиції) щодо конкретної справи.

Процедура врегулювання процесуального конфлікту інтересів визначена відповідними процесуальними кодексами

ПОЗАПРОЦЕ СУАЛЬНИЙ КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ

Виникає під час виконання адміністративних або організаційних повноважень суддею та не пов'язаний безпосередньо зі здійсненням правосуддя.

Врегулювання даного конфлікту інтересів урегульована двома нормативно-правовими актами – Законом України «Про запобігання корупції» та Законом України «Про судоустрій та статус суддів»

СТІЙКІСТЬ ДО БУДЬ-ЯКИХ ФОРМ ТИСКУ

Йдеться як про зовнішній вплив з боку інших гілок влади, політичних чи економічних суб'єктів, так і про внутрішній вплив у межах судової влади.

НЕЗАЛЕЖНІСТЬ У ПРОЦЕСІ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ

Суддя повинен ухвалювати рішення самостійно, керуючись лише законом і власним внутрішнім переконанням, сформованим на підставі закону і на основі дослідження доказів.

Незалежність судді має вимір:

ЗОВНІШНІЙ

свобода від впливу інших органів влади та приватних інтересів

ВНУТРІШНІЙ

гарантує автономність судді у межах колегіального розгляду справи, включаючи право на окрему думку

Прояви тиску на органи судової влади в Україні з боку носіїв політичної влади у сучасних умовах:

- 1) приниження авторитету судової влади через публічну критику судових рішень, систематичні публічні заяви з боку окремих посадовців та народних депутатів України про непрофесіоналізм суддів та публічні заклики щодо необхідності звільнення суддів;
- 2) прийняття законів, що спрямовані на порушення принципів незмінюваності суддів та обмеження повноважень органів суддівського самоврядування;
- 3) намагання вплинути на фінансування судової системи виконавчою владою;
- 4) блокування приміщення судів чи сприяння таким діям;
- 5) публічне надання вказівок суддям щодо бажаного результату розгляду конкретної справи;
- 6) виклик на допит як свідка судді стосовно справи, що перебуває у нього в провадженні,
- 7) невиконання рішень судів чи публічні заклики до їх не виконання.

Суддя зобов'язаний уміти протидіяти всім цим викликам, не допускаючи, щоб вони вплинули на його незалежність та безсторонність.

До використання статусу судді можуть належати такі дії:

- посилення на статус судді з метою отримання переваг у цивільних, господарських, адміністративних або трудових правовідносинах (прискорення розгляду заяв, позачерговий прийом, сприяння в отриманні дозволів, ліцензій, довідок тощо);
- використання офіційного бланка суду поза межами службової необхідності;
- надання вказівок або «рекомендацій», що сприймаються як обов'язкові через статус судді.

СУДДІ ЗАБОРОНЕНО:

- використання посадового становища в особистих інтересах або в інтересах третіх осіб

ОСОБИСТИЙ ІНТЕРЕС, у контексті заборони використання посадового становища, слід тлумачити широко – як будь-яку потенційну або реальну вигоду, що може вплинути на незалежність, безсторонність або об'єктивність судді, може мати різні форми, отримання тих чи інших вигод, зокрема:

МАЙНОВІ ВИГОДИ

- отримання грошей, майна, знижок, пільг;
- уникнення витрат або відповідальності;
- сприяння у діяльності з метою отримання прибутку чи будь-якого тиску: - укладенні договорів, доступі до ресурсів; - опосередкована вигода через підконтрольних або пов'язаних осіб

КАР'ЄРНІ ІНТЕРЕСИ

- просування по службі
- призначення на адміністративні посади
- підтримка з боку політичних чи впливових осіб
- формування лояльності з боку інших суб'єктів владних повноважень

НЕМАТЕРІАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ

- бажання допомогти близькій особі
- прагнення уникнути конфлікту з впливовими особами
- дружні або сімейні зобов'язання
- ідеологічна або політична симпатія

«**ВИКОРИСТАННЯ**» означає активну або пасивну поведінку, спрямовану на отримання вигоди чи створення переваг завдяки службовому статусу.

«**ІНТЕРЕСИ ТРЕТІХ ОСІБ**» охоплює інтереси членів сім'ї судді, родичів, друзів чи інших суб'єктів, з якими суддя має приватні зв'язки або від яких може отримувати вигоду, тиск чи сприяння.

Стаття 3

Суддя має докладати зусиль, щоб на думку звичайної розсудливої людини (законослухняної людини, яка, будучи достатньою мірою поінформованою про факти та процеси, що відбуваються, об'єктивно сприймає інформацію та обставини зі сторони) його поведінка відповідала високому статусу посади та не викликала обґрунтованих сумнівів у його доброчесності.

Суддя не повинен допускати поведінки, що створює враження про недотримання ним етичних стандартів судді.

ЗВИЧАЙНА РОЗСУДЛИВА ЛЮДИНА – це не конкретна існуюча людина, не сукупність таких людей, а лише спосіб формалізації застосування моральних категорій в юридичних процедурах.

1) особа має бути достатньою мірою поінформованою про факти та процеси, що відбуваються.

«**достатньої поінформованості**» означає, що звичайна розсудлива людина є обізнаною про контекст та обставини питань, що досліджуються, є членом суспільства, який перебуває в контексті культурних, громадсько-політичних, соціальних та інших тенденцій. Достатня інформованість не зобов'язує до обізнаності в конкретній професійній сфері, а радше свідчить про загальну ерудованість особи, її ознайомленість з інформацією з різних галузей суспільного життя.

2) особа має об'єктивно сприймати інформацію та обставини зі сторони.

«**об'єктивного сприйняття інформації та обставин зі сторони**» свідчить про відсутність власної зацікавленості такої особи в оцінці чи інтерпретації фактів та обставин, рівновіддаленість особи від будь-якої заздалегідь визначеної оцінки таких фактів та обставин, відсутності упередженості.

«ОБГРУНТОВАНИЙ СУМНІВ» застосовано не як стандарт доказування, бо жодних процедур доказування чи зважування / оцінки доказів стаття не визначає й не регламентує, а радше як ментальна межа необхідної перестороги при визначенні суддею допустимого варіанту поведінки шляхом оцінки «від зворотного» її потенційних наслідків. Це може бути попереднє вивчення для врахування суддею можливих результатів певних дій чи бездіяльності, аналіз ризиків, оцінка співвідношення втрат та вигод, моделювання альтернативних сценаріїв, тощо.

Для констатації обгрунтованого сумніву є наявність фактичних даних, які є «відповідними» та «достатніми».

Фактичні дані – це відомості про дійсно існуючі або такі, що існували в минулому, обставини. Фактичні дані ґрунтуються на доказах, а не припущеннях чи вірогідності. Відповідність фактичних даних означає, що вони мають прямо стосуватися судді, поведінка якого аналізується.

ЕТИЧНІ СТАНДАРТИ СУДДІ, як поняття, співзвучне з «ВИСОКИМИ СТАНДАРТАМИ ПОВЕДІНКИ»

Суддя повинен бути еталоном порядності і справедливості – високоморальною, чесною, стриманою, врівноваженою людиною. Водночас суддя має не лише подавати особистий приклад, а й пропагувати етичну поведінку серед учасників процесу та оточуючих, вимагати етичної поведінки від інших.

Стаття 4

Порушення правил етичної поведінки, встановлених цим Кодексом, не можуть самі по собі застосовуватися як підстави для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності.

ПРОСТУПОК СУДДІ - винне, протиправне порушення професійних обов'язків або загальноновизнаних морально-етичних вимог, які ставляться до судді, що призвело чи могло призвести до негативних наслідків.

СУБ'ЄКТИВНА СТОРОНА ДИСЦИПЛІНАРНОГО ПРОСТУПКУ, пов'язаного з порушенням суддею правил суддівської етики, передбачає наявність умислу в поведінці судді, свідоме порушення ним установлених законом та морально-етичними нормами вимог, а також настання (об'єктивну можливість настання) негативних наслідків.

КВАЛІФІКАЦІЯ ДІЯННЯ – це точна правова оцінка конкретного діяння, яка полягає у встановленні точної відповідності між ознаками вчиненого діяння та ознаками, визначеними законом.

Підстави для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, які тією чи іншою мірою корелюються з правилами етичної поведінки судді є:

- 1) порушення засад гласності і відкритості судового процесу (підпункт «в» пункту 1 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»).
- 2) порушення засад рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом, змагальності сторін та свободи в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості (підпункт «г» пункту 1 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»).
- 3) порушення правил щодо відводу (самовідводу) (підпункт «д» пункту 1 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»).

ДАЛІ БУДЕ